

HUKUK VE HAYAT [*]

Prof. Dr. Sulhi Dönmezer

1. İnsanlar, en küçük guruplar halinde dahi bulunsalar, bir arada yaşadıkları müddetçe aralarında daimî surette ihtilâf husule gelecektir. Gerçekten, mensubu bulunduğumuz muhtelif küçük veya büyük guruplar, daimî surette ihtilâf doğuran münasebetlerin içinde cereyan eylediği teşekküller manzarasını arzulemektedir. Bu itibarla denilebilir ki, müşterek hayat ihtilâf doğuran bir mekanizmadır ve müşterek hayat içinde yaşamak demek daimî surette ihtilâf doğuran bir vetire içinde yaşamak mânasını ifade eder.

Hal böyle olmakla beraber, müşterek hayatın devamı, mevzubahis ihtilâfların, sulhe götürücü vasıtalarla halledilmesi ve binnetice ihtilâfların sulh haline kalbedilmesi ile mümkündür. O halde nihaî bir tahlil ile, topluluk hayatı ihtilâfların, sulh haline takaddüm eylediği ve sulh halini takip ettiği bir yaşayış düzeni manzarasını arzulemektedir, diyeceğiz.

Bir topluluk, ihtilâfların halli suretile sulh halinin teessüs eylemesi halinde devam şartını tamamiyle kaybetmiş olur. Sulh hali birlikte yaşamamanın şartıdır. Hattâ denilebilir ki, bugün devamlı bir sulh hali teessüs eylemediği takdirde, beynelmilî camianın dahi mevcudiyetini muhafaza edemeyeceği anlaşılmış bulunmaktadır.

Topluluk içine dahil bulunan milyonlarca insan ruhî ve bedenî yapıları itibarile birbirinden farklı ve keza menfaat ve iştiyakları itibarile birbirine zıt durumlar arzulemekte bulduklarından ihtilâflar daima mevcut bulunacaktır.

2. Dikkate şayan olan cihet şudur ki, cemiyet ne kadar mûdil, ne kadar dinamik ve ne kadar medenî ise içinde husule gelen ihtilâflar da o merteye mûdil, karışık ve çok adette olmaktadır. Bu sebep dolayısıledir ki, ihtilâf, ve onun bir şekli olan suç, dinamik cemiyetlere mahsus tezahürlerden sayılmak lâzım gelir.

[*] İstanbul Halk Eğitimi Derneği adına Eminönü Öğrenci Lokalinde verilen konferanstır.

3. İnsanlar, uzun asırlardan beri, ihtilâfları hal suretile sulhu tesis için mümkün olan iki yol ve vasıtanın mevcut bulunduğunu tesbit eylemişlerdir: ya topluluk içinde, otoritesini yerine göre ilâhî bir kudretten veya şahsî nüfuz veya tesir kabiliyetinden alan bir lidere itimat olunur ve keyfî esaslara müsteniden onun ihtilâfları kendi görüş, zekâ ve mantık ölçülerine göre halleyemesi istenilir; yahut ta ihtilâfların halli için cemiyet hayatının zarurî olarak riayetini mecburî kıldığı objektif bir takım kaide ve prensiplere uyulur.

Hukuk tarihi ile meşgul olanlar şu noktayı tesbit eylemiş bulunmaktadırlar ki, en basit ve çevresi dar içtimaî topluluklarda bile, en üstün kabiliyetlere sahip bulunsa dahi itimad olunan bir ferdin keyfî ve hâdiselere göre değişen takdir ölçülerine müsteniden beşerî ihtilâfların halli mümkün olamamaktadır. Bu nevi salâhiyetleri kendilerinde cemeylemiş bulunan şahısların, ihtilâfları hal hususunda kendilerinden evvel gelmiş ve aynı görevi ifa eylemiş bulunan diğer şahısların tatbikatına ve vaz'yledikleri kaidelere uydukları ve hattâ çok kere bu suretle vaz'edilmiş bulunan kaidelerin kim tarafından ve nasıl vaz'edilmiş bulunduğu unutulmak suretile bizatihî mevcudiyet iktisap eyledikleri görülmüştür.

4. Böylece kendisine itimad olunan şahsın ferdî otoritesinin yerini, zamanla kendiliğinden örf ve âdet yolile teşekkül eylemiş objektif kaideler almış olur. İşte bu kaideler bugün hukuk adını vermiş bulunduğumuz teknik sistemin esas ve menşeiini teşkil etmiş olur.

5. Bu sözlerle vasıl olmayı arzu eylediğimiz netice şudur ki, *hukuk müşterek hayatın ihtilâf doğuran mekanizmasını sulh haline irca hususunda müracaat olunan teknik vasıta*dır. Hukuk hayatın ihtilâflarını halleder ve fakat bizzat kendisi dahi hayat tarafından yaratılır, ve binnetice hukuk hayatın bir parçasını teşkil eder. Hukuku hayat doğurur ve yaratır; daha doğrusu yaratmak lâzımgelir.

Bazen, iktidara sahip olan şahıs veya gurupların, keyfî iktidarlarına dayanmak suretile, insanların fiil ve hareketlerini tanzim gayretini güden veya bu fiil ve hareketleri istedikleri istikametlere çevirmeğe teveccüh eden bazı kaideleri vaz ve topluluğa ibram eylemeğe gayret ettikleri görülmüştür. İçtimaî hayatı muayyen gurup veya şahıs menfaatlerine nazaran istikamet almağa zorlamak maksadile vaz'edilen işbu kaideler, tam bir hakikattir ki, hiçbir zaman payidar olamaz ve ihtilâfları halledecek yerde bilâkis büyük çaptaki ihtilâfların zuhuru için zemin ve vesile hazırlamış olurlar.

6. Bu sözlerimizle hiçbir zaman üstün bir otorite tarafından vaz'edilen hattı hareket kaideleri yolile içtimaî hayata tesir edilemeyeceğini,

hattâ ona istikamet verilemeyeceğini söylemek istediğimiz zannedilmemelidir. Bilâkis içtimaî inkılâpların tahakkuk ettirilebilmesi için hukuk bir vasıta ve hayatın akışına hukuk yolile müessir olabilmek kabildir. Fakat bu tesir sadece içtimaî akışın yolunu hazırlamak, temizlemek, esasen mevcut ve tahakkuk edecek olan iştiyakların tahakkukunu kolaylaştırmak şeklindeki rolden ileri gidemez. Bundan daha ileri gittiği takdirde, hukuk tarihinde çok kere misallerine tesadüf edildiği veçhile bu nevi kaideler tatbiki mümkün olmıyan ölü kaideler olmak hüviyetine kısa zaman içinde girerler.

7. Topluluk hayatının devamına ait şartları muayyen esas ve prensiplere irca suretile ifade edebilmenin elbette ki imkânı yoktur. Fakat bu hususta bazı esas ve prensipleri ifade etmek istersek diyeceğiz ki, topluluk içindeki ihtilâflara sulh getiren bir nizam, topluluk azalarının şahısları ve işleri yönünden istikbale muzaf bir emniyet ve istikrar duygusunun mevcudiyeti, cemiyet an'anelerinin yıkılmadan muhafazası ve yeniliklerin, tekâmülün kolaylıkla kabul edilmesi ve bunun icaplarına uyulması insanların bir arada mes'ul olarak yaşayabilmeleri için esas şartlardır. İşte bütün bu esasların mevcudiyeti ise topluluk içinde hukukun mevcudiyetine ve muhtelif cemiyet kuvvetlerinin hukuk esasları içinde hareket etmelerine bağlıdır.

8. Günümüzün mûdil cemiyetlerini örf ve âdetler yolile taayyün ve teşekkül eden gayri mektup hukuk kaideleri ile idare etmenin imkânı elbette kalmamıştır. Bu sebep dolayısıledir ki, topluluğun içtimaî düzeni ne olursa olsun, muayyen organlar hukuk kaidelerini, kanunlar ve diğer teşriî tasarruflar yolile formüle etmek vazifesile mükellef tutulmuşlardır. Bu organlara, hukukta umumî bir tâbirle, (kanun vazı) diyoruz.

9. Kanun vazıları kendilerine mevdu işbu içtimaî vazifeleri iki suretle ifa edebilirler:

1) İçtimaî realiteyi takip etmek, içtimaî hakikatlerden, âmme menfaatinden ve yüksek Hukuk idesinden ve Adâlet prensiplerinden ilham almak ve onlara uymak suretile,

2) Bu realiteyi gözönünde tutmadan, sırf pozitivist ve normativist bir hukuk anlayışı ile, kanun koyucunun iradesinin Hukuku yarattığı noktai nazarından hareket etmek suretile.

İkinci Dünya Harbine takaddüm eden devirlerde bazı Avrupa memleketlerinde ve ortaçağın karanlık devirlerinde, hemen bütün dünya memleketlerinde kanun vazıları veya bu role sahip çıkmış olan liderler,

kanun ve kaideleri vaz'ederken ikinci noktai nazardan hareket etmişler ve kanun vazınının koyacağı her kaidenin hukukun bir parçasını teşkil edeceğini bu suretle ifade etmişlerdir. Bu pozitivist ve normativist telâkki hukuk tedrisatına dahi tesir eylemiş ve tedrisatta hukuk felsefesi, tarihi, âmme hukuku, sosyoloji gibi branşlar talî kolları olmak rolüne götürülmüştür.

10. Bu telâkki kadar, hayat ile Hukuk arasında çatışma yaratan, vatandaş hak ve hürriyetleri bakımından zararlı ve tehlikeli olan bir görüş tarzının tasavvuru kabil değildir.

Gerçi hukuk hayatı takip etmek, onun ivicaçlarına, tahavvüllerine göre şekil almak lâzımgelir. Dinî esaslara müstenit olan hukuk sistemlerinin en büyük kusurunun, hayatın icaplarını takip edememeleri olduğu malûmdur. Gerçekten ilâhî emirlerden mürekkep olan dinî hukuka ait esaslar zamanla değişmez ve binnetice değişen hayat karşısında onu zorlayan, tekâmülü böylece önleyen tesirler icrasına başlar.

Fakat hukukun zaman ve mekân içinde değişmiyen büyük Adâlet ve Nısfet prensipleri de vardır; daima varlığını muhafaza eden bir adalet idesi mevcuttur. İşte kanun vazılarının, görevlerini yerine getirirken umumî içtimaî faydayı olduğu kadar hukukun bu yüksek ve âli prensiplerini dahi gözönünde tutmaları lâzımgelir.

11. Mevzubahis prensip ve esaslar gözönünde tutulmak suretile vücade getirilen kanunlar iyi kanunlardır. İyi kanunlar hayatın akışını kolaylaştırır; cemiyet ve topluluk hayatında yeni ufuklar açar ve içtimaî tekâmülü hızlandırır.

Buna mukabil umumî ve içtimaî menfaatler yerine muayyen şahıs ve gurup menfaatlerini nazara alan ve adalet ve nısfet prensiplerini ihmal eden bir kanun kötü kanundur. Kötü kanunlar tabii olarak yalnız bunlardan ibaret değildir. Fakat başta gelenleri, hiç şüphesiz arzylediğimiz vasıfları taşıyanlardır.

Kötü kanunların içtimaî hayat üzerindeki fena tesirleri anlatılmakla bitmez. Fakat bu tip kanunların en büyük zararı sureti umumiyede kanunlara ve Hukuka karşı halkta mevcut bulunan hürmet ve itaat duygusunu zedelemeleri ve hattâ bazen bu duyguları tamamen yok etmeleridir. Daha XVIII. asırda, *Beccaria* bu cihete işaret etmiş ve kötü kanunların yalnız hali değil ve fakat istikbali dahi tahrip edecek bir çığır açmış olacağını ifade etmiştir.

12. Gerçekten hukuk sisteminin, kanunlar nizamının payidar olabilmesi için müeyyide şarttır. Kaideler nizamına itaat etmiyenleri, Devlet

kuvveti, cebri tazammun eden müeyyide ve zorlarla kaidelere riayet ettirmelidir ve bu müeyyidelerin tatbikinde mümkün olduğu kadar çabuk da hareket edilmelidir.

Fakat Hukuk nizamının asıl teminatını vatandaşın kanun ve nizam-lara hürmet ve itaat duygusu ve tatbikatı teşkil eder. Vatandaş gönlünde kanunlara mutlaka riayet edilmesi lâzım geldiği şuurunu taşımali ve bunu âdeta bir nevi aklın emri gibi telâkki eylemelidir. İşte kanunlara hem metinleri ve hem de ruhları itibarile uymayı hürmet ve itaat eylemeyi tazammun eden bu şururdur ki, bir memlekette hukuk rejiminin tatbiki bakımından en büyük teminatı teşkil eder.

Vatandaşın kanun ve nizamlara bu derece bir hürmet duygusunu taşıyabilmesi ve muhafaza edebilmesi için iki şart vardır: 1) kanunların ve nizamların iyi, âdil ve nısfet esaslarına uygun olarak vücade getirilmiş olması ve 2) bunları tatbika memur olanlar tarafından iyi olarak, ruh ve metinleri itibarile sadıkane tatbik edilmeleri. İşte bu iki unsur vatan-daşın kanuna hürmet ve itaat duygusunu tesis ve muhafaza bakımından zarurî iki şartı teşkil eder.

Biz bu iki şart üzerinde ayrı ayrı birer nebze durmak isteriz:

13. I - Yukarıda kötü kanunların ve nizamların yalnız bugünü değil, ve fakat istikbali dahi tahribe müsait tesir icra eyleyeceklerinden bahsetmiş idik. Verdiğimiz izahattan anlaşılmıştır ki, müstakbele muzaf olan bu tesir, kötü kanunların, halkta kanun fikrine karşı mevcut olan hürmet duygusunu izale ve tahrip eylemesine müncer olmaktadır. İnsan-ların bir şeye hürmetkâr olabilmeleri için onun iyiliğine, üstünlüğüne kani olmaları lâzımdır.

Kötü kanunlar ve nizamlar, esasen tatbik edilemezler. Hayat çağla-yarak akan bir seldir. Onun cereyanını hiçbir kuvvet önleyemez; o devam eder gider, kötü kanun böylece sadece geride kalmış ve hayatın cereya-nına bazı zorluklar çıkarmış olur. Mer'î oldukları halde tatbik edilemiyen kanunlar ise, kanuna hürmet duygusunu büsbütün tahrib etmiş olurlar. Kanun hayatı köstekleyince, onu bertaraf etmek için çeşitli yollar, hilei şeriyeler bulunur. Bu memlekette bir zamanlar iyi hukukçu, hayatı zorla-yan ahkâmı, kanunî yollarla bertaraf etmek için iyi hileler bulan, hukukçu olarak kabul edilmiştir.

Fakat bir defa hileler yolu ile mer'î mevzuatı bertaraf etmek çığırı açılınca, yalnız kötü, hayatı zorlayan kanunlar değil, ve fakat iyi ve içtimaî menfaatlere ve adalet fikrine mutabık olan kanunlar dahi, şahsî ve hasis menfaatler icabettirdikçe bertaraf edilmeğe başlanır ve bir an gelir ki, hukuk ve kanunlar sistemi halkın ancak bir kısmı için tatbik

edilmekte olan bir kaideler manzumesi halini almış olur. İşini uyduranın kanun hükümlerinden ve müeyyidelerinden sıyrılabileceğine inanılmağa başlanıldığında artık kanun ve nizam hürmet edilir varlıklar halinden çıkmış olurlar. Artık ev soyan hırsız, rüşvet alan memur, görevini kötüye kullanan vazifeli, suç işlerken kendisini her türlü manevî kontrolden sıyırmış ve her türlü hareketi için daima kabili tatbik bir mazeret bulmuş olur: suç işlemek meşru değilse bile caizdir; fakat yolunu bulmalı ve yakalanmamalıdır. Böylece hareket edebilen açığöz, hayatta muvaffak olmuş kimse olarak telâkki edilir, yakalanan ise beceriksizdir.

14. Kanunlara hürmet ve itaat konusunda ehemmiyetli olan bir cihetin de kanunlara sosyal hayatta verilen yer ve kanunlardan beklenen rol olduğunu gözden uzak tutmamak lâzımdır: kanunlar sosyal hayatta her şeyi temin edebilen, sağlayabilen sihirli anahtarlar olarak telâkki edilmemelidir. Yukarıda izah eylediğimiz veçhile kanunlar sosyal hayatta her şeye kadir değildirler. Her şeyin kanun ve müeyyide yolile halledilebileceğini, temin olunabileceğini düşünmek hatadır. Kanunu hayat ve ihtiyaçlar doğurur ve kanun bu hayat ve ihtiyaçlara tekabül eylediği müddetçe hayatini muhafaza eder ve fillî mer'iyet kazanır. Kanunun tesis edici rolü sadece hayat ve ihtiyaçları tanzim etmiş olmaktan ileri gidemez. Kanunla ihtiyaç yaratmak mümkün değildir.

İmdi kanunlarla her şeyin yapılabileceğine bir kere inanıldı mı, kanunlar birbirini takip etmeğe başlar; bir kanunun tahakkuk ettiremediği tatbikat mahaza mevzuun müsait olmayışına değil, kanunun noksanına veya müeyyidesinin zaafına hamledilir ve böylece bir kanunu ikmal için bir diğeri ve onu bir diğeri takip eder ve ortaya tatbik kabiliyeti olmayan veya çok az olan ve kendilerine hiçbir suretle hürmet ve riayet edilmeyen bir kaideler manzumesi çıkmış olur. Hukuk tarihi sarih olarak göstermektedir ki, çok adette kanun ve her şeyi kanunla tanzim gayreti, aynı nisbette olarak çok hilei şeriye ve kanun ihlâli ihdas eder. Kanunların adedi çoğaldıkça bunların ihlâli de o nisbette artar ve gine o nisbette olarak takibatta zaaf hali zuhur eylemeğe başlar. Bir Amerikalı sosyolog âlim, Amerika'da bu mertebe çok suç ika ve kanunların ihlâl edilmekte olmasını, kanunların her şeye muktedir oldukları hususundaki zihniyete ve bu zihniyetin intaç eylediği kanun bolluğuna atfeylemektedir. Müeyyideleri ihtiva eden kanunların ve çeşitli sosyal bünyede maddî ve manevî tedbirler ve muamelelerin rollerinin, imkân ve kabiliyetlerinin, ayrı ayrı olduğunu idrak etmek ve her şeyi yerinde istimal etmek kanunlara karşı halkta mevcut hürmet duygusunu muhafaza edebilmenin belli başlı şartlarından biridir.

15. II - Halkta kanunlara hürmet duygusunun mevcudiyetini muhafaza edebilmesi için ikinci esas şartın da, bunları tatbika memur olan mekanizma tarafından ruh ve maksatlarına, metinlerine mutabık olarak sadıkane tatbik edilmelerine müncer olduğunu yukarıda söylemiştik.

Hakikaten bu cihet o mertebe ehemmiyet arzeder ki, çok kere «iyi ve kötü kanun yoktur ve fakat iyi ve kötü tatbikat vardır» denilmiştir. Kanunlar ne mertebe iyi ve içtimaî şart ve ihtiyaçlara ne derece mutabık olurlarsa olsunlar, kötü tatbikat bunlardan beklenen iyi neticeleri sıfıra irca etmekte gecikmez. Kanunların iyi tatbiki ise bunları yürütmekle mükellef olanların, her dereceden vazifelilerin ve bilhassa hukukçuların yetişkinliklerine ilim ve faziletlerine bağlıdır. Osmanlı İmparatorluğunun tarihini tetkik edenler kazaî vazifeler almış olanların seviyeleri İmparatorluğun itilâ ve inhitatı arasında bir muvazilik müşahede eylemiş bulunmaktadır.

16. İyi, yetişkin, bilgili ve faziletli hukukçu yetiştirmek, bu hususta gerekli olan vasıtaları bulmak ve yürütmek asrımızda dünyanın her memleketinde bir numaralı problemdir. Fransa gibi hukuk tedrisatında an'aneleşmiş esaslara sahip bir memleket dahi daha birkaç sene evvel tedrisat sisteminde esaslı bir reform yapmak ihtiyacını hissetmiş ve bu yıl toplanan Hukukî İlimler Beynelmîlel Cemiyeti Barselon Konferansı, müzakere mevzularından biri olmak üzere (Hukuk tedrisatı) konusunu ele almıştır. Almanya'da nasyonel sosyalizmin sukutundan sonra ele alınan ehemmiyetli problemlerden biri de hukuk tedrisatı konusu olmuş ve sırf pozitivist ve normativist istikametteki bir tedrisatın zararları üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Amerika'da son elli yıl içinde hukuk tedrisatı konusunda mütemadî tecrübeler yapılmakta ve en iyi bir sistemin keşfine çalışılmaktadır.

Memleketimizde de son yirmi yıl içinde hukuk tedrisatı konusunda yapılan reformlar birbirini takip etmiştir. Yabancı memleketlerde bu hususta yapılan çalışmalar gözönüne alınacak olursa 1926 yılında birden bire dünyanın hayretle takip ettiği hukuk inkilâbını tahakkuk ettirmiş olan memleketimizde bir nevi intibak buhran ve tecrübeleri tarzında mütalâası icap eden bu reformları tabiî ve hattâ gerekli saymak uygun olur fikir ve kanaatindeyiz.

17. Muhtelif meslekler arasında iyi hukukçu olmak, samimiyetle beyan edelim ki, fevkalâde güç bir şeydir. İyi hukukçu, çeşitli hukuk prensiplerini, dağınık ve pek çok adetteki kanun ve nizamların muhtevasını kafasında tutabilecek bir hafızaya, yalnız bunların metinlerini

bilmekle iktifa etmiyerek mâna ve mebdelerine, menşelerine, nüfuz ve mucip sebep ve aralarındaki ahengi idrak edebilecek bir kavrayış kabiliyetine, mukayese melekesine, süzölmüş bir tecrit ve muhakeme maharetine sahip olan, sosyal muhitin icap ve zaruretlerine nüfuz edebilen, içinde yaşadığı cemiyeti iyi ve kötü taraflarile tahlil ederek halkın sosyal psikolojisine vukuf kabiliyeti gösteren ve bunlara zamimeten geniş bir umumî bilgi ve malûmat hamulesine sahip olan ve hayatın her türlü tezahürlerine karşı tecessüs taşıyan kimsedir. Bütün bu kabiliyetlerin ve imkânların bir şahısta temerküz eylemiş olması ise ancak Allah'ın nadir kullarına nasip eylemiş bulunduğu bir üstünlük olarak telâkki edilmek lâzım gelir. Hukuk öyle bir bilgi şubesidir ki, onun bazı bahislerini, insan ne kadar gayret sarfeylese de ancak muayyen bir olgunluğa vasıl olduktan sonra kavriyabilir ve inceliklerine nüfuz edebilir. Bir hukukçunun bir sosyolog olduğu kadar psikolog, ve psikolog olduğu kadar da bir mantıkçı ve riyazî muhakeme prensiplerine aşina bir kimse olması lâzımdır.

18. Dünyada her meslek, insanda bir nevi deformation, hâdisatı daima kendi mesleği zaviyesinden görme ve mütalâa etme itiyadı husule getirmeğe müsaittir. Hukukçuluk mesleği ise böyle bir deformation'u hiçbir zaman affedemez.

Hukukçu prensipler ve kaideler âlemi içinde yaşayacak ve fakat her zaman ve daima hayatın içinde olduğunu unutmayacaktır.

19. Dünyanın her yerinde hukukçuların muhafazakâr oldukları görölmektedir. Gerçekten devrinin kanunlarını ve hukuk prensiplerini öğrenip, tatbik eden hukukçuda bu prensiplerin ve kanunların en mükemmel, içtimaî ihtiyaçlara en mutabık esaslardan ibaret bulunduğu şuuru hasıl olur ve bunlara samimiyetle ve kıskançlıkla bağlanır. Böylelikle bu prensiplerin değişmemesi lâzım geldiği, değişemeyeceği inancı yerleşir. Diğer taraftan hukuk dili, umumiyetle lisanın tabiî tekâmülünü takip edemez. Filhakika hukukun asırlar önce teşekkül eylemiş bulunan mefhumları muayyen kelimelerle ifade edilmiş ve bunlar asırlar boyunca değişmemiştir; içtimaî hayatın selâmeti namına pek kolaylıkla da değişmemelidir. İşbu mefhumları tarif ve ifade için kullanılan üslûp dahi muayyen icaplarla kurulmuş, bir nevi adlî sâk teessüs eylemiş bulunduğu için, hukukçular bu dil ile meramlarını anlatmaya alışmışlardır. Hukukçu, (kaziyyei muhkemededen) (ahkâmı umumîyeden) (intizamı âmmeden) (icrayı kaza) ve diğerlerinden vazgeçemez. Bundan on sene kadar evvel fikir hayatımızı istilâ eden dilde reform cereyanına, diğer ihtisas ve bilim şubeleri yanında, en ziyade mukavemet eden hukuk dili olmuştur.

Bütün bu haller hukukçuyu muhafazakâr yapar. Hayat ise hergün adım adım ilerler, içtimaî hayat değişir; hukukçu bu realiteler karşısında muhafazakâr olmakta ve muhafazakâr bir zihniyet içinde kanunları yürütmekte devam edecek olursa, kısa zamanda hayat ile Hukuk arasında bir uçurum teessüs etmiş, Hukuk, muhtevası boş şekiller haline düşmüş ve hayat da devam şartını teşkil eden nizamdan mahrum kalmış olur. Şu hal hayat için sonsuz tehlikeleri ortaya çıkarır.

Görülüyor ki, hukukçunun, mesleğinin kendini zorladığı bu ruh halinden mutlaka sıyrılması, hayatı adım adım takip etmesi ve mevzuatının icaplarına uydurmak suretile tatbik eylemesi, üzerine aldığı içtimaî fonksiyonun iyi bir şekilde yerine getirilebilmesi için zarurîdir. O halde Hukuk her zaman bir ruh muvazenesine ve hesaplaşmasına ihtiyaç gösteren bir mesleği tazammun eylemektedir.

Memleketimiz 1926 yılında bir hukuk sisteminden diğerine intibak ederken hukukçularımız, garbın şüpheli nazarları önünde bu intibak işinde diyebiliriz ki, büyük muvaffakiyet göstermişlerdir. Yeni bir hukuk sistemine intibakımız tam bir muvaffakiyet ile cereyan etmiş ve bitmiş midir? Bu hususta Paris Hukuk Fakültesinin âlim Profesörlerinden René David'in kendimizden bir şey katmaksızın İsviçre Medenî Kanununun Türkiye tarafından iktibası konusundaki nihaî mülâhazalarını nakledelim: «Türk milleti, kendisini sevk ve idare edenlerin arzularına mutabık olarak, Kemâl Atatürk'den aldığı direktiflere uymakta vebu intibakta millî mevcudiyetini muhafazanın teminatını görmektedir. Türk milleti Garp Hukukunun prensiplerini kabul hususuna hazır olduğunu göstermiştir. Fakat bu mevzuda mevzubahis prensiplerin tatbikini mümkün kılacak maddî şartların tahakkuk ettirilmesine ihtiyaç vardır. Bu hususta ise daha yapacak çok şey vardır. Mahkeme içtihatları, İsviçre Kanununu Türk realitelerine intibak ettirmek hususunda adeta bir çekingenlik göstermiştir. Gerçi bu sebeple tarizde bulunmak da pek mümkün gözüküyor; zira, bilhassa ilk tatbikat senelerinde, çok miktarda elâstikiyet yapılan hukuk inkilâplarının muvaffakiyetini tehlikeye düşürürdü ve bu tehlike kanunun metnine bağlılığın husule getirdiği mahzurlardan da ziyade olur idi. Bu konuda kanun vazına iş düşmekte ve otuz yıllık tatbikattan sonra bir révision ihtiyacı belirmektedir...» [*].

Bu intibak konusunda İslâm Hukukunun, Mecellenin, evkaf ve ahkâmı arazinin büyük üstadı, Şark ilimlerinin muhteşem mütebahhiri iken 1926 yılında şahane bir intibak kabiliyetile Garp hukuku esaslarına müstenid

[*] René David: Reflexion sur le Colloque d'Istanbul (Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, sene 5, no. 6, 1956, sah. 238).

Medenî Hukuku büyük muvaffakiyetle tedrise geçiveren ve bundan kısa bir müddet evvel Hakkına kavuşan üstad Ord. Prof. Ebul'ulâ Mardin'i rahmetle anıyoruz.

20. Hukuka, kanun ve nizamlara ve onları tatbik edenlere hürmetkâr olmak bir bakımdan da milletlere hâkim sosyal psikoloji ile ilgilidir. Bazı milletlerde kanuna ve otoriteye karşı hürmet zayıftır. Meselâ her şey ile alay etmeğe mütemayil Fransızlar ile, soğuk kanlı İngilizler bu bakımdan farklı hüviyet arz etmektedirler. Türk Milleti uzun asırlar kanuna ve nizama hürmetkâr olmayı millî an'anelerinden birisi olarak muhafaza etmiş «şeriatın kestiği parmağın acımayacağına» inanmıştır.

Bu inanç çeşitli kültür değişmelerine, hukuk sistemindeki tahavvülere, hukuk inkilâbına rağmen mevcudiyetini aynı kuvvetle muhafaza etmektedir. Görülüyor ki, hürmet ve itaat edilen muayyen kaidelerin muayyen muhtevası değil ve fakat bizatihî Hukuk ve kanun idesidir. Milletimizin şu tutumu, en büyük hazinelerimizden birisidir. İdare eden olarak, hukukçu olarak, bize düşen vazife onun bu şahane duygusuna makes olmak, vazifelerimizi en sadıkane şekilde yerine getirmek ve bu en büyük millî hazinemizde en küçük bir ziyaa dahi sebebiyet vermemektir.

Sulhi Dönmezer